
American Religious Heritage

an article is prepared in the frame of Shota Rustaveli National Science foundation of Georgia granted project #FR-19-7625 “Anthem the Iberian-A part of European Space of Thinking”

Summary

The great diversity of ethnic backgrounds has produced religious pluralism. Americans have a “civil religion”. In a paper I aim to show how American political and religious establishment implements political instrumentalism of religion. Conservators show why morality and freedom have crumbled in USA. They call for a massive movement in government, law and in all segments of everyday life to reestablish Judeo-Christian foundations and turn the tide of moral decadence and loss of freedom. To their mind to be American means to be WASP.

ანასტასია ზაქარიაძე

ფილოსოფიის მეცნიერებათა დოქტორი, ასოცირებული პროფესორი

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის

**განათლების თეოკრატიული მოდელის ფილოსოფიური საფუძვლები (ანტიმოზ
ივერიელი- პასტორი ჯონ კოტონი)**

მომზადდა შოთა რუსთაველის სესფ გრანტის „ანტიმოზ ივერიელი-ევროპული საზოგადოებრივი სივრცის
ნაწილი“ #FR-19-7625 ფარგლებში.

ნაშრომში გაანალიზებულია განათლების ორი თეოკრატიული მოდელი- განმანათლებლობის ეპოქის ანგლო-ამერიკული პურიტანული თეოლოგიის ერთი ერთი მნიშვნელოვანი წარმომადგენლის ჯონ კოტონის კონცეფციის ფილოსოფიური საფუძვლები და ამავე ეპოქის მართლმადიდებელი ავტორის წმინდა ანტიმოზ ივერიელის მოდელი. ორივე მოდელისათვის საერთო თეოკრატიულობა. თუმცა ანალიზით მტკიცდება მათი თვისებრივი განსხვავება.

დასაბუთებულია, რომ ამერიკულ განმანათლებლობის თეორიასა და პრაქტიკაზე გავლენა იქონია პროტესტანტული რეფორმაციის იდეებმა. კოტონს, მადლის კოვენანტის შემქმნელს-ადამიანის ღმერთთან სოციალური და საეკლესიო ხელშეკრულების ავტორს, ახასიათებს ანტიომიანიზმი, უკიდურესი ფორმალიზმი რწმენაში, ცალმხრივობა. მისი განათლების მოდელი ამ მახასიათებლებზეა დამყარებული. არცერთ ამ ნიშანს არ ვხვდებით ანტიმთან. საპირისპიროდ ამისა ყველა მათგანი პრინციპულად მიუღებელია მისთვის. მისი ხედვა ხასიათდება კლასიკური აბსოლუტიზმით და შორსაა ფორმალიზმიდან. პერსონული ნების პრიორიტეტულობა და განათლების პროცესში მისი გათვალისწინება ანტიმის მოდელის ღერძია.

“ მეიფლაუერის“ამერიკაში ჩასვლიდან სულ რაღაც ერთი ათეული წელი არ იყო გასული, როდესაც მემარცხენე პურიტანული თეოლოგიის „დიდი გონება“, თეოკრატიული მმართველობის იდეოლოგი და აქტიური მხარდამჭერი პასტორი ჯონ კოტონი ჩადის „აღქმულ ქვეყანაში“. სადაც ანგლიკანური ეკლესიის დოქტრინების გადახედვისა და მსახურების გამარტივების სურვილის რეალიზაციის ფართო ასპარეზი

ეგულება. პლატფორმა, რომელსაც ეფუძნება მისი ხედვა უკიდურესად კონსერვატიული ფორმაა თეოკრატიზმისა. იგი გამოირჩევა

ნებისმიერი გადახრების მიმართ შეურიგებლობით. ასევე მიუღებელია სკეფსისი მისი ნებისმიერი გამოვლენით. „ექვისგან იზადება გონების სიმწირე და სინდისის ტერორი“ - ამ დევიზითაა გამსჭვალული მისი ხედვა. კოტონი უარყოფს შემწყნარებლობას რწმენაში. ათწლეულების განმავლობაში აქტიურად იბრძვის ნომინალიზმისა და სეკულარიზმის წინააღმდეგ. მისი თეოლოგიური შრომებში ადრეული ამერიკული კონგრეგაციონალიზმის ყველა ნიშნებია გამოვლენილი.

რწმენისა და გონების, საკრალურისა და მიწიერის, უზენაესისა და დაბალის, ხილულისა და უხილავი ეკლესიების მიმართების საკითხი ნომინალიზმის ფარგლებში წყდება.

მთავარი განმასხვავებელი კონტინენტურ და ამერიკულ პურიტანიზმს შორის არის ის რომ ეს უკანასკნელი იშვა „ჯვაროსნული ექსპედიციის“ შედეგად, რომელიც მიზნად ისახავდა დედამიწაზე ღვთის ქალაქის დაარსებას. ამდენად, კოტონი, რომელიც თავს მიაკუთვნებდა პირველ პილიგრიმთა რიგს, უბრუნდება ორი ეკლესიის არსებობის იდეას-რწმენასთან დაკავშირებულ სამყაროსა და ადამიანში არსებულ შინაგან, უხილავი სახით წარმოდგენილ ეკლესიასა, და გარეგანი ხილული სახით არსებულ-საზოგადოებრივსა და სოციალურს. იღებს რა კალვინისტურ თეზისს „ხილული“ და „უხილავი“ ეკლესიის შესახებ, კოტონი ხილული და უხილავი ეკლესიების ერთობის იდეას გადმოსცემს ცნობილ თხზულებაში “კონგრეგაციული ეკლესიის ნათელი გზა“, სადაც მწყობრადაა გაკრიტიკებული საერო და საეკლესიო ძალაუფლების გაყოფის იდეა.

ხილული ეკლესია-სხვადასხვა ერთმანეთისაგან ცალკე მდგომი კონგრეგაციათა ერთობაა. ამდენად, „ჭეშმარიტი ქრისტიანობა“ თემთა პლურალიზმის სახით უნდა იქნეს წარმოდგენილი. კონგრეგაციათა ერთობა საზოგადოებრივი ინსტიტუციის ყველაზე მნიშვნელოვან ერთეულად წარმოუდგენია კოტონს. „უხილავი ეკლესია“, რომელიც მიუწვდომელია რაციონალური გაგებისათვის, ერთიანებს ყველა ჭეშმარიტ მორწმუნეს მიუხედავად მათი ეროვნებისა და რწმენისა. იგი ყველა ჭეშმარიტად მორწმუნე ადამიანის ერთობაა. კოტონი ასკვნის რომ კაცის გონებისათვის „უხილავი“ ეკლესიის

გაგება მიუწვდომელია. „ხილული“ ეკლესია მორალის ველია, რომელიც ღიაა ყველა ადამიანური გონების აღქმისათვის. მნიშვნელოვანია, რომ ეს ორი ეკლესია მჭიდრო კავშირშია და რაც საბოლოო ჯამში საეკლესიო კოვენანტითაა განპირობებულია.

კოტონის მიზნი პოლიტიკურია-იგი ცდილობას გააერთიანოს ახალ ინგლისში არსებული მრავალრიცხოვანი პროტესტანტული თემები. რადგანაც ეკლესია არის ღმერთის ჭეშმარიტების ასახვა დედამიწაზე, მან უნდა იტვირთოს პოლიტიკური და საზოგადოებრივი საქმიანობაც. მასაჩუსეტის ძირითადი კანონის-კონსტიტუციის შექმნის პროცესში იგი ნეგატიური მაგალითად იღებს ათენის დემოკრატიას. უკიდურესი ორთოდოქსია ანტიდემოკრატიზმი. თეოკრატია როგორც საუკეთესო ფორმა მართველობისა ეკლესიაშიც და სახელმწიფოშიც.

მას, როგორც მამა დამფუძნებელს, სწამდა საკუთარი ისტორიული მისიისა და იმისი, რომ რომ სამყაროული ისტორიის ცენტრი მასაჩუსეტშია. ამგვარად ფორმულირებულმა ხედვამ განაპირობა სულიერი ცხოვრების ყველა მხარის დაქვემდებარება ერთი ამოცანის მიმართ-ღმერთის სასუფეველისა როგორც ადამიანის შინაგან სამყაროში, ასევე მის გარეთ. გენერალური მიზნის მისაღწევ მთავარ ინსტრუმენტად ახალგაზრდა თაობის აღზრის თეოკრატიული პარადიგმა ცხადდება. თითოეული ჭეშმარიტი მორწმუნის მოვალეობაა ბიბლიის შესწავლა, შესაბამისად განათლების გადაცემისა და მიღების ერთადერთ საშუალებად ცხადდებოდა ბიბლია და კატეხიზმო, მიზანად-ბიბლიისა და კატეხიზმოს ზედმიწევნითი ცოდნა. ამ მიზნის განსახორციელებლად იგი ქმნის ბავშვებისათვის განკუთვნილ პირველ ამერიკულ კატეხიზმოს - „სულიერი საზრდო ბოსტონელი ბავშვებისათვის“ (1646). ეს წიგნი დიდი ხნის განმავლობაში ღვთისმეტყველების ერთადერთ სასკოლო სახელმძღვანელოდ ითვლებოდა ამერიკაში.

კოტონის თეოკრატიულ განათლების მოდელში მთელი განათლების სისტემა, მისი შემადგენელი დისციპლინებით უნდა დაქვემდებარებოდა ეკლესიის, როგორც მმართველობის უზენაესი ინსტიტუციის აბსოლუტიზაციის იდეას. მაგალითად, დისციპლინა „ლოგიკა“ ასწავლიდა ბიბლიური ტექსტების ანალიზსა და იქიდან სიღრმისეული შინაარსის ამოღებას; ფიზიკა-ეკლესიისა და ბუნების ურთიერთმიმართების გაგებას; რიტორიკა-საეკლესიო მსახურებისათვის დახვეწილი

ვერბალური დამარწმუნებლობის უნარის მიღწევას; სახელმწიფოსა და სამართლის თეორია-ეკლესიის სამოქალაქო დაცვისთვის და გარეშე თავდასხმების აცილების ხერხებს. განათლების ეს პარადიგმა ემსახურებოდა ეკლესიის როგორც სულიერების ცენტრისა და ინტელექტუალურის სინთეზის იდეის სწავლებასა და სწავლას.

ანთიმს არ შეუქმნია განათლების თეოკრატიულ მოდელისადმი მიძღვნილი სპეციალური თხზულება, მაგრამ ნებისმიერი მისი ნაშრომი „დიდაქეები“, „ძველი და ახალი აღქმის კომენტარები“, „ტრაქტატი სინანულის შესახებ“, - და სხვ. დიდაქტიკური ხასიათისაა. მათში გატარებულია რელიგიისა და მეცნიერების, რწმენისა და ცოდნის, გამოცხადებისა და გონების, ეკლესიისა და აკადემიის სინთეზის იდეა. თუ ათინასა და იერუსალიმის ცნობილ მეტაფორას გავიხსენებთ. სადაც ეს არის ორი ქალაქის- იერუსალიმი და ათენი,- სიმბოლურად აზროვნების ორ ურთიერთდაპირისპირებულ პოლუსს წარმოადგენს, რომელნიც გზაგასაყარზე არსებული აზროვნების საკუთრივ არსს გამოხატავსა და მის სპეციფიკას ქმნის, ანთიმისეული განათლების თეოკრატიული მოდელი ემყარება იერუსალიმისა და ათენის სინთეზის იდეას. ამით იგი საფუძველს უყრის ჭეშმარიტად ინტერკულტურულ აზროვნებას, რომელიც ჩვენი ცნობიერების ახალი კონტურების გამოკვეთას ემსახურება და ჩვენივე სამყაროს მშვიდობიანი არსებობის უმნიშვნელოვანესი წინაპირობას ქმნის. მიუხედავად იმისა, რომ ამ ორი ურთიერთდაპირისპირებული პოლუსის შერიგება, მათ შორის ფუნდამენტური და არსებითი განსხვავების გათვალისწინებით ურთულესი ამოცანაა, ანთიმი ხედავს, რომ კაცობრიობის კულტურის მომავალი მათ მორიგებაშია, ისე რომ, თითოეული მათგანი საკუთარი ტრადიციის ერთგული უნდა დარჩეს და მის გაღრმავებას უნდა ესწრაფვოდეს. პოსტბიზანტიურ სამყაროში შექმნილ ანთიმის განათლების თეოკრატიულ მოდელში ხაზი ესმევა პერსონული ნების პრიორიტეტულობასა და განათლების პროცესში მის გათვალისწინებას.

კოტონის თეოკრატიულ პარადიგმა, რომელიც მეტაფორულად იერუსალიმის მოდელს განასახიერებს, ინდივიდის პერსონულობასა და თავისუფლებას უგულვებელყოფს. იგი ხასიათდება უკიდურესი ფორმალიზმით და ცალმხრივობით. განათლების მისეული მოდელიც ამ ხედავს ემყარება. საპირისპიროდ ამისა ანთიმოზ ივერიელის ნააზრევში,

რომელიც ხასიათდება კლასიკური აბსოლუტიზმითა და შორსაა ფორმალიზმისგან, არ ვხვდებით არცერთ ამ მახასიათებელს.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. ლ. შვაიკარტი, დ. დოკერტი, მ. ალენი (2014), პატრიოტთა ისტორიის მასალები, თსუ გამ-ბა.
2. ანთიმოზ ივერიელი (2016), დიდაქეები და სხვა თხზულებები, გამ-ბა დობერა, თბილისი;
3. ა. ზაქარიაძე, ანთიმოზ ივერიელის მორალის ფილოსოფია (2016), წიგნში: ი. ბრაჭული, სხვ. „ანთიმოზ ივერიელი: ქართულ-ევროპული დიალოგი“, გამ-ბა დობერა, თბილისი;
4. Cotton, John (1646). Royster, Paul (ed.). "[Milk for Babes](#) " University of Nebraska, Lincoln Libraries. Retrieved 3 November 2012;
5. Emerson, Everett H. (1990). John Cotton (2 ed.). New York: Twayne Publishers;
6. Winship, Michael P. (2018). Hot Protestants: A History of Puritanism in England and America, Yale University Press, New Haven and London

Anastasia Zakariadze

PhD, Habilitated Doctor, Associated Professor

Ivane Javakhishvili Tbilisi State University

Philosophical Foundations of Theocratic Mode of Education

(Anthim the Iberian *versus* Pastor John Cotton)

Summary

Article discusses two theocratic modes of education-two conceptions of the epoch of Enlightenment: philosophical foundations of the prominent representative of New England’s Puritan theology, author of first catechism for children titled “Spiritual Milk for Boston Babes”, considered the first children's book by an American, a preeminent minister John Cotton and conception of an author of East Orthodox “teachings” the great theologian Anthim the Iberian. Despite of essential differences, both have in common theocratic mode of education.

There is proved that ideas of protestant reformation had a great impact on the theory and practice of American enlightenment. Cotton’s viewpoint is based on his covenant of grace-social and ecclesiastic agreement between God and human. His educational mode is based on antinomianism, radical formalism, one-sidedness. In Anthim’s discourse we cannot meet any of these signs. On the contrary none of them is entirely acceptable for him. Priority of personal will personal freedom of choice and their integration in the process of education is the backbone of his mode.

მამუკა დოლიძე

*ფილოსოფიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი
ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი*

საბჭოთა იდეოლოგია და ამერიკული დემოკრატია. კონტრაპუნქტის პრინციპი